

VERSCHILLEN TUSSEN AANTALLEN IN DE ZOMER EN IN DE
WINTER GETELDE KNOBBELZWANEN (CYGNUS OLOR) IN NEDERLAND

Wim Ruitenbeek

In zijn onlangs verschenen artikel over de werkzaamheden van het I.W.R.B. constateert G.L. Atkinson Willes (1979) een opmerkelijk verschil tussen de aantallen knobbelzwanen die in Nederland voor zouden komen, en de bij internationale midwintertellingen vastgestelde aantallen. Hij noemt 15.000 - 20.000 Nederlandse knobbelzwanen volgens "verschillende nieuwe studies" tegenover nog geen 4000 als hoogste aantal getelde knobbelzwanen bij midwintertellingen. Aangezien onze knobbelzwanen standvogels zijn, lijken deze cijfers strijdig met elkaar. In dit artikel zal ik dit grote verschil proberen te verklaren.

De volgens Atkinson Willes in "verschillende nieuwe studies" genoemde aantallen van 15.000 - 20.000 Nederlandse knobbelzwanen, moeten op een misverstand berusten. In de literatuur over dit onderwerp heb ik de genoemde aantallen nergens kunnen vinden. Timmerman kwam in 1969 tot 1300 - 2500 broedparen. De eerste poging om het totale aantal knobbelzwanen te schatten (ook de niet-broeders) is kort geleden ondernomen door Renssen en Teixeira (zie elders in dit nummer). Zij komen tot een schatting van 11.500 - 12.500 exemplaren in de zomer, pulli niet meegerekend.

Omdat weinig bekend is over broedsukses en mortaliteit bij Nederlandse knobbelzwanen, valt niet nauwkeurig te zeggen hoe groot de populatie in januari zal zijn, als we de inmiddels volgroeide pulli meetellen. Het aantal zal hoger zijn dan in de zomer zonder pulli, maar het lijkt dubieus dat het zo hoog zal zijn als Atkinson Willes veronderstelt dat in Nederland verondersteld wordt.

Het door Atkinson Willes genoemde aantal van nog geen 4000 exemplaren bij midwintertellingen is inmiddels achter-

haald. Volgens de laatste gepubliceerde gegevens van midwintertellingen, die van 1978 (Van den Bergh, 1979), werden toen 6914 knobbelzwanen geteld.

Niettemin blijft er een flinke discrepantie tussen de bijna 7000 getelde vogels in januari 1978 en de 11.500 - 12.500 geschatte vogels in de zomers van de tweede helft van de jaren zeventig. Toch betekent dit niet dat laatstgenoemde schatting te hoog moet zijn. Waarschijnlijker is het dat dit verschil berust op te weinig getelde knobbelzwanen in januari.

Bij de midwintertellingen wordt niet geheel Nederland onderzocht. Wel worden de belangrijkste plekken waar waterwild zich concentreert geteld. De Nederlandse knobbelzwanen verschijnen in de winter echter weinig in grote groepen op dergelijke plaatsen (in tegenstelling tot de niet-broedende ruiers in de zomer). De grootste aantallen verblijven dan voornamelijk in kleine groepen van hooguit enkele tientallen exemplaren in dezelfde streken als waar ze ook broeden: vooral de lager gelegen agrarische en moerasgebieden van ons land. Daarbij komt nog dat met name de Nederlandse knobbelzwanen de gewoonte ontwikkeld hebben 's winters op grasland te fourageren. De meeste wintervogel-tellers bezoeken echter voornamelijk waterrijke gebieden. Zij zullen daarom veel van de in kleine groepjes verspreid in kleine sloten en op grasland verblijvende knobbelzwanen niet opmerken. Deze veronderstelling wordt bevestigd door een vrijwel evenredige toename van het aantal getelde knobbelzwanen bij een toename van het aantal getelde gebieden in de loop der jaren. Tabel 1 laat dat zien.

Het verspreidingspatroon van de knobbelzwaan in de winter in Nederland wijkt duidelijk af van dat in andere landen.

Met name rond Denemarken en in de westelijke Oostzee, het belangrijkste Europese overwinteringsgebied van de knobbelzwaan, vormen ze wél grote groepen op open, (zout) water (Andersen-Harild, 1978). Mogelijke oorzaken van het afwijkende patroon in Nederland zijn:

1. het unieke karakter van de Nederlandse polderlandschappen in Europa, met

name als biotoop voor de knobbelzwaan; 2. het "tamme" verleden van het grootste deel van de Nederlandse populatie.

Uiteraard sluiten deze mogelijke verklaringen elkaar niet uit: ze kunnen beide werkzaam zijn. Hoe dit ook zij, het verspreidingspatroon van de Nederlandse knobbelzwanen in de winter is waarschijnlijk de oorzaak van sterke ondertelling bij de midwintertellingen.

Tabel 1: Het aantal telgebieden en het aantal getelde knobbelzwanen van 1973 tot 1978 in Nederland (Van den Bergh e.a., 1977, 1978 en 1979).

	1973	1974	1975	1976	1977	1978
aantal telgebieden	± 433	± 352	368	323	404	520
aantal knobbelzwanen	4.564	3.258	3.841	3.798	4.412	6.914
aantal knobbelzwanen per telgebied	10,5	9,3	10,4	11,8	10,9	13,3

SUMMARY

There is a big discrepancy between the estimated numbers of Mute Swans (Cygnus olor) in the Netherlands in summer (= 11,500 - 12,500, juveniles of that season excluded) and those at the mid-wintercounts in January (= almost 7,000) (respectively Renssen & Teixeira 1980 and Van den Bergh 1979).

The difference is probably caused by the fact as too few birds have been

counted in winter. The explanation of this may be the pattern of distribution of the Dutch Mute Swans in winter. They little stay in large flocks on open water, but are mostly distributed in smaller groups over agricultural areas, mainly on pastures and in small ditches.

Not all of these places are visited by the counters of waterfowl.

LITERATUUR

- Andersen-Harild, Pelle. 1978. Knopsvanen. Skarv's ornitologiske serie. Holte. (vertaling in voorbereiding).
 Atkinson Willes, G.L. 1979. Vogelars in 57 landen telden hun watervogels. De Lepelaar 65: 24-27.
 Bergh, L.M.J. van den, & B.E. Schöffner. 1977. Verslag van de watervogeltellingen in de jaren 1972 t/m 1974. Watervogels 2: 119-143.
 Bergh, L.M.J. van den, B.E. Schöffner & J.J. Smit. 1978. Verslag van de watervogeltellingen in de jaren 1975 - 1977. Watervogels 3: 43-71.
 Bergh, L.M.J. van den. 1979. Verslag van de watervogeltellingen in januari en maart 1978. Watervogels 4: 48-72.
 Renssen, Th.A. & R.M. Teixeira. 1980. Taxatie van het aantal knobbelzwanen in Nederland. Watervogels 5: 18-24.
 Timmerman, A. 1969. Provisional Report on the occurrence of Swans in the Netherlands. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, gestencild rapport.

Adres: 't Waver 37,
1843 JR Grootchermer.